

Dijital Şiddet ve Nefret Söylemi

Feyza Karaboğa^{ORCID*}, Metin Işık^{ORCID*}

*Sakarya Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Ana Bilim Dalı, Sakarya

Atıf için: Karaboğa, D. ve Işık, M. (2022). Dijital Şiddet ve Nefret Söylemi. *Spor, Eğitim ve Çocuk*. 2 (1), 1-26. DOI: 10.5505/sec.2022.54254

Geliş Tarihi: 04.12.2021

Kabul Tarihi: 25.12.2021

Yayın Tarihi: 31.01.2022

Öz

GİRİŞ ve AMAÇ: Sosyal medya platformları bireylerin bir ortak ilgi alanı ve amaç etrafında buldukları alanlar olarak, kullanıcıları teknik beceri gerektirmeyen interaktif mecralardan oluştuğu için internetin olduğu her yerde kendilerine üye bulmuşlardır. Bu çalışmanın amacı dijital şiddet (bir çatı terim olarak siber zorbalık), nefret söylemi ve nefret suçu kavramlarını gündeme getirmek, açıklamak; sebep olan faktörleri irdelemek ve olası çözüm yollarını paylaşarak literatüre katkı sağlamaktır.

YÖNTEM ve GEREÇLER: Çalışmanın kapsamına uygun olarak anahtar kelimelerle yapılan Google Akademik taraması sonucunda on makale belirlenmiş ve doküman analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Betimsel analizi baz alınarak makaleler yıl, alan, konu, evren, veri toplama aracı, analiz yöntemleri bakımından da incelenmiş ve veriler tabloleştirilmiştir.

BULGULAR: Bu analizin sonucunda kamusal ve özel alan ayrımının önemsizleşmesinin, yeni medyanın denetimsizliğinin ve bireyin kendini ait hissettiği gruplardan edindiği ön yargıların şiddeti ve nefreti ortaya çıkardığı sonucuna ulaşılmıştır.

TARTIŞMA ve SONUÇ: Analize tabi tutulan araştırmalardan hareketle, siber zorbalıkla nasıl mücadele edilebileceğine dair öneriler sunulmuştur. Siber zorbalık ve nefret söylemi çözüm metotları arasında, değerler eğitimi, medya okuryazarlığı eğitimi, öfke kontrolü, aile ve okul içi müdahaleler, siber zorbalık mücadele programları ve en etkili olduğu söylenen empati tabanlı müdahaleler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal, Medya, Dijital Şiddet, Akran Zorbalığı, Nefret Söylemi

Digital Violence and Hate Speech

Abstract

INTRODUCTION: Social media platforms, as areas where individuals meet around a common interest and purpose, have found members wherever the internet is available because they are interactive and their use does not require technical skills. The aim of this study is to bring up and explain the concepts of digital violence (cyberbullying as an umbrella term), hate speech, and hate crime; to examine the causative factors, and to contribute to the literature by sharing possible solutions.

METHODS: In accordance with the scope of the study, ten articles were determined as a result of the Google Scholar search made with keywords and analyzed by a document analysis method. Based on the descriptive analysis, the articles were analyzed in terms of a year, area, subject, the universe, data collection tool, analysis methods, and the data were tabulated.

RESULTS: As a result of this analysis, it was concluded that the trivialization of the distinction between public and private spheres, the lack of control of the new media, and the prejudices acquired by the individuals from the

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

groups they feel belonged to reveal violence and hatred. In addition, suggestions on how to combat cyberbullying are presented based on the research analyzed.

DISCUSSION AND CONCLUSION: Education and training, education, literacy, anger management, family and school interventions, cyberbullying prevention programs and interventions are the most effective methods to combat cyberbullying.

Keywords: Social Media, Bullying In School, Digital Violence, Hate Speech

1. Giriş

Habermas, kamusal alanı tarif ederken coffehouse'lardan yola (18. Yy Fransa'daki cafe'lerde geçen diyaloglar) çıkmaktadır (Wikipedia, 2020). Zamanla bu coffehouselar insanlar için yeni bir soluklanma yeri, yoğun hayatlarına kahve molası verecekleri yer olmuştur. İnternetin yeni kamusal alan mekânı olduğunu savunan Rheingold, Habermas'ın kamusal alan kavramsallaştırmasını dijital ortamlara adapte etmiştir (Sayımer, 2012, s. 39). Yeni kamusal alanların semantik web ile beraber, internetin fiziksel sınırları aştığı günümüzde, kontrolü de zorlaşmıştır. Bilgi Açığı Hipotezi'ne göre baktığımızda forum siteleri, dijital oyunlar, sözlükler ve sosyal medya uygulamalarında konuşulanlar kulaktan kulağa oynamaya benzemekte, çoğu bilgi yanlış veya eksik kalmaktadır. Dezenformasyon içeren haberler ve yorumlar oldukça hızlı yayılmaktadır. Toplumsal, politik, sağlık veya ekonomik konuları internetten araştıran bireyler enformasyon kirliliğine maruz kalmaktadır. Ne yazık ki yeni medyadaki problemler bunlarla sınırlı değildir, etik sorunlar da oldukça sık yaşanmaktadır. Yeni medyanın yaygın kullanımı ve internet teknolojilerinin gelişimi etik anlayışını unutturmuştur; yeni medya kullanıcılarının paylaşımlarının hiçbir şekilde sınırlandırmaması, nefret söylemini doğurmuştur. Geleneksel medya provokatif şekilde kullanılırken yeni medya da gelenekselden gördüğü provokasyonu sindirip karşı ideolojiye nefret söyleminde bulunma vandallığını göstermektedir. Fakat yeni medyada sadece ideoloji üzerinden yürütülen şiddet ve nefret söylemi yoktur, artık kişiler kendinden farklı olan her şeye bilenip bu suçları işleyebilmektedirler. Öyleyse bunun altında yatan sebep geleneksel medyadan öte, toplumun yeni kimlikler oluşturma ve suç potansiyelidir. İnternet kullanıcıları, bu suçlar karşısında yeni medyanın demokratik olduğunu savunurken unuttukları şey ise gerçek dünyada kabahat görülen şeylerin sanal dünyada meşru olamayacağıdır. Nefret söylemi kavramını, yürüttüğü birçok çalışma sayesinde alanyazına taşıyan, tartışmaları tetikleyen akademisyen Yasemin İnceoğlu'dur (Vardal, 2015, s. 134).

İlkokul arkadaşımızı bulduğumuz, yeni insanlar tanıdığımız, çeşitli konularda paylaşımlar yaparak fikir beyan ettiğimiz, haberleri takip ettiğimiz ve gün içinde vaktimizin çoğunu harcadığımız sosyal medya siteleri, paylaştığımız bilgilerin kötüye kullanımı ve güvenliğimizi riske atmak gibi tehditler sunarak aslında birçok dezavantajı da barındırmaktadır. İnternet kullanıcılarının gün geçtikçe dünyada ve ülkemizde artış göstermesi ve güvenlik zafiyetleri nedeniyle siber suçlarda aynı oranda artmıştır. Bu çalışmanın amacı, dijital şiddetin ve nefret söyleminin ortaya çıkış sürecini, etkilerini ve hukuki boyutunu ele alarak bireylerin farkındalık kazanmasını sağlamak ve önüne geçmek üzere

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

tedbirler alınmasına yardımcı bulunmaktadır. Siber saldırının her türü için mücadele edebilmek üzere siber saldırının, dijital şiddetin, nefret söylemi ve nefret suçlarının nedenlerinin, benzerlik ve farklarının bilinmesi gerekmektedir. Bu çalışma, siber zorbalık çatı terimini, dijital şiddet ve nefret söylemi kavramlarıyla birlikte Toplumsal Kimlik Kuramı'ndan faydalanarak ele alması ve sunduğu öneriler sunması bakımından önemlidir.

1.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Toplum, güvende olmak ve yaşamlarını sürdürebilmek için işbirliği yapan bireylerden oluşan, belirli bir coğrafyada hayatını devam ettiren ve aynı kültüre sahip, kurumlaşmış ilişkileri kapsamaktadır. İnsanların birlikte yaşamaya başladıkları tarihlerden beri yerleşmiş “biz” ve “ötekiler” nosyonu, öteki diye adlandırılan insanları ayrıştırıcı, biz diye adlandırılan grup açısından ise yabancılaşmaya ve nefrete dönüşmektedir. Nefret söylemi olarak karşımıza çıkan bu durumun fiile dönüşmesi de olasıklar dahilindedir (Vardal, 2015, s. 135).

Nefret söylemi, “biz” ve “öteki” ayrımı yaparak karşıt görüşü dışlamaya, ötekileştirmeye dayalı olmasıdır. Ötekileştirilenler etniği, dini ve inancı, cinsel yönelimi ve ekonomik durumu farklı olanlardır (Ozulu, 2015, s. 23). Bunun nedeni ise nefretin temelinde önyargıların olması, kültürel farklar ve içinde bulunulan grubun özellikleri bulunmaktadır (Alğan ve Şensever, 2010, s. 15). Toplum içindeki grupların kimliği ve gruplar arası ilişkileri, farklı grupları da kapsayacak şekilde ele almak üzere araştırmacılar Toplumsal Kimlik Kuramı'ndan faydalanmaktadır (Bektaş, Karacan ve Alhan, 2015, s. 38). Tajfel ve Turner, grup süreçlerine ve sosyal idrake ilişkin çalışmaları "gruplar arası" görüşüne taşımışlar ve "sosyal kimlik" kavramını ortaya atmışlardır (Demirtaş, 2003, s. 128). Toplumda bir hiyerarşik yapı olduğunu (örneğin Amerika'da siyahiler ve beyazlar, Müslüman ülkelerde Aleviler ve Sünniler) ve bununda toplumdaki güç ve statü ilişkileriyle açıklandığını ve gruplar arası davranışta toplumsal sınıflandırmanın (social categorization) grup üyelerine toplumsal bir kimlik sağladığı hipotezine dayanarak bu kuramı geliştirmişlerdir. İnsanların diğer insanları ve nesnelere, üyesi oldukları grupların toplumsal ortamı, birbiriyle ilişkisi, toplumun tarih ve kültürü gibi verilerle sınıflandırmaya yatkın olduklarını savunan Tajfel, böylece toplumsal sınıflandırma sürecinin de belirlendiğini belirtir (Bektaş, Karacan ve Alhan, 2015, s. 38). Kurama göre, bir gruba üye olduğumuzda kendi kimliğimizi grubun kimliğiyle değiştiririz (Demirtaş, 2003, s. 129). Kuram, insanların bir sosyal grubun üyesi olduklarında aidiyet duygusu ile grubun kimlik bilgilerini, buna yükledikleri anlamla beraber kendi benliklerine kattıkları hipotezi üzerine kuruludur (Demirtaş, 2003, s. 129). İnsanlar günlük yaşamlarında bireyden ziyade üyesi oldukları sosyal grupların normalerine göre hareket ederler. Böylece insanları içinde buldukları toplumsal yapıya göre tanırlar, değerlendirir ve sınıflandırırız. İnsanlar, benlik tanımlamalarını önemli sosyal tabakalara üyeliklerinin dimağıyla meydana getirirler (Demirtaş, 2003, s. 129). Dolayısıyla, Tajfel'e göre kişilerin azası oldukları grubun toplumdaki konumu kişilerin kendilik değerini etkiler ve toplumsal kimliğini belirler. Toplumsal kimliklerimiz, diğer bireylerle olan

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

iletişimimiz ve ilişkimiz, kişilik ve karakterimizle örtüşmemektedir; grup üyelerini tanımlamayıp, aynı zamanda üyelerine uygun davranışları ve spesifik taktikleri de belirtmektedir Tajfel (Bektaş, Karacan ve Alhan, 2015, s. 38). Toplumsal sınıflandırma sonucu, gruplara yönelik oluşan yargılara grup üyeleri tarafından tepki gösterilir. Çünkü grup üyeleri de kendi içlerinde bir statü farkı bulunduğunu düşünmektedir. Ayrıca, bir ortamdaki gruplar olabildiğince kendi hüviyetlerini diğer grupların hüviyetlerinden ayırtmaya çalışırlar (Bektaş, Karacan ve Alhan, 2015, s. 38-39). Tajfele göre gruplar arası farklılıkların öne çıkması için grup içindeki ayrımların özümseme. Kalıp yargılar bazen grup içinde ayrıma bazen ise gruplar arasında farklılaşmaya neden olabilmektedir. İnsanlar içinde bulunduğu sosyal grupları diğer gruplarla olan benzerliklerini yadsımak amacıyla var olan farklılıkları gündeme getirirler. Kısaca, Toplumsal Kimlik Kuramı'na göre kişilerin kimliği, ait oldukları sosyal grubun özellikleriyle ve toplum içindeki yeriyle belirlenmektedir. Grup içi ve gruplar arası farklılıklar, toplumsal kıyaslama ile grupların iç ve dış ilişkilerinin düzeyini belirlemektedir.

1. 2. Sosyal Medya

Geleneksel medya Web 2.0 dönemi ile son bulmuş, internet kullanıcıları tüketici olmalarının yanında “içerik üreticisi” de olmuştur. Böylece internet, kullanıcısı olan herkese geleneksel medya kanallarından farklı olarak sayılı değil sonsuz sayıda farklı yorum ve bilgi sunarak “seçme özgürlüğü” tanımıştır (Güçdemir, 2015, s. 36). Web 2.0 dönemi, kullanıcıların beraber ve ortaklaşa içerikler ürettiği dönemdir. İnternet sitelerinin çoğu bu dönemin ürünüdür (Kaplan ve Haenlein (2010)'den akt. Kara, 2013, s. 54).

Çağımızda internet ve iletişim teknolojilerindeki yükselmeler sosyal medya gibi yepyeni bir nosyonu medya alanyazınına kazandırmıştır. Bu yeni kavram, beraberinde sosyolojik, kültürel ve ekonomik alanda da dönüşümlere sebep olmuştur (Başlar, 2013, s. 775-777). Sosyal ağlar, kullanıcıların anlık paylaşımlar yaptıkları platformlardır. İnsanlar geleneksel medyanın verdikleri ile yetinmeyip kendi içeriğini yaratmaya başlamıştır. En beğenilen içerikler, diğer kullanıcılar tarafından paylaşarak geniş kitlelere sunulmaktadır (Büyükşener, 2009, s. 20).

Sosyal medya, insanların sohbet ettiği ve paylaşımlarda bulunduğu internet sitelerinden oluşmaktadır. İnsanlar buralarda aradıkları bilgilere rahatlıkla ulaşmaktadır. Sosyal medyada bireyler zamanla daha kalabalık gruplara ulaşabilmektedir (Öztürk ve Talas, 2015, s. 108). Yağmurlu'ya göre (2011), sosyal medya, bireylerin benzer fikirde olanlarla ilişki kurduğu, düşüncelerini paylaşıp sohbet ettiği platformlardır.

Sosyal medya, bireylere her an ve her yerde iletişim imkânı tanıyan uygulamalardır (Bat ve Vural, 2010, s. 3351). Sosyal medyada içerik kullanıcılar tarafından oluşturulmaktadır, diğer bir deyişle; kullanıcıyı üretme ve paylaşmaya teşvik eden, Web 2.0 dönemi ile ortaya çıkan sosyal ağ siteleridir. Gafuroğulları (2015)'na göre sosyal medya, insanların bireysel hareketlerini değil, toplumsal

hareketlerini belirtmektedir. Sosyal medya kullanıcıları birbirleriyle etkileşim halindedir ve sosyal ilişkilerini geliştirmektedir. Sosyal medya, adından anlaşılacağı üzere, insanların sosyalleşme arzusuna, ihtiyacına hizmet eden; bir gruba dahil olma gibi insani isteklerini yerine getiren internet tabanlı iletişim yöntemidir (Aslan (2011)'dan akt. Bilbil ve Çerçi, 2015, s. 282).

1. 3. Dijital Şiddet

Zorba davranışlar farklı sebeplerden meydana geldiği için farklı türlerde karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak akran zorbalığından bahsedecek olursak, kitle iletişim araçlarının kullanımının artmasıyla beraber akran zorbalığına duyarlılık gelişmiştir. Kitle iletişim araçlarında yayınlanan zorbalık haberlerine bakılırsa birçok çocuk okulda arkadaşlarının zorbalıklarına uğramaktadır (Karaman Kepenekçi ve Çınkır, 2003, s. 238). Olweus'un (1993) zorbalık tanımı, "bir veya daha fazla çocuğun bilerek, zarar vermek adına yaptığı ve sürekliliği olan eylemler" şeklindedir. Bu eylemler sözlerle, fiziksel temasla ya da farklı yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Zorbalık temelde güç dengesizliğine dayanmaktadır; mağdur çocuk kendini savunamamaktadır. Akran zorbalığına ilişkin literatürde yer alan diğer tanımlar ise şöyledir;

Pişkin (2002) akran zorbalığını, "bir öğrencinin tek başına veya arkadaşlarıyla kendisinden/kendilerinden daha zayıf öğrencileri bilinçli ve devamlı rahatsızlık vermesi ve kurban çocuğun kendisini savunamayacak olduğu saldırganlık çeşidi" olarak ifade etmiştir. Gökler (2009) ise akran zorbalığını şu şekilde tanımlamıştır; akran zorbalığı, saldırganın hedefindeki mağdur öğrenciye fiziksel, sosyal, psikolojik ve akademik yönlerden hasar bırakan eylemlerdir.

Zorbalık, zarar vermek amacıyla uygulanan sözel ve fiziksel saldırıdır. Zorbalık mağdurları çocuklar kendilerini akranlarından zayıf hisseder ve maruz kaldıkları saldırılara cevap veremeyebilir. Kendini dışlanmış hisseden çocuk derin bir üzüntü ve yalnızlık içindedir (Karaman Kepenekçi ve Çınkır, 2003, s. 240). Olweus'a (1993) göre bir davranışın zorbalık sayılması için;

- a) Kasıt içermesi,
- b) Tekrarlanması,
- c) Güç dengesizliğinin bulunması gerekmektedir.

Akran zorbalığı, tekme atma, itme-çekme, tokat atma gibi fiziksel; lakap takma, alay etme, aşağılayıcı laflar söyleme, iftira atma, dedikodu yapma, dış görünüşünden dolayı yargılama, tehdit etme, eşyalarına zarar verme ve dışlayarak yalnızlığa terk etme gibi sözel ve davranışsal da olabilmektedir (Pişkin, 2002, s. 536). Okul zorbalığının sebep olacağı sonuçlara bakıldığında; zorbalığa uğrayan çocuğun okula gitmek istemeyeceği, yaşadığı yeniden zorbalığa uğrama korkusundan dolayı fırsat buldukça okula devamsızlık yapacağı, derslerinde eskisi kadar başarılı olamayacağı ve hatta olası bir akran zorbalığına karşı yanında delici, kesici, yaralayıcı alet taşıyacağı bilinen gerçeklerdir (Gökler, 2009, s. 514).

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

Akran zorbalığı okulda gerçekleştiği gibi okul yolunda, okul servislerinde veya okul dışında herhangi bir yerde ve günümüzde sosyal medyada “dijital şiddet” adı altında gerçekleşmektedir. Dijital şiddet, iletişim teknolojileri ve yeni medya aracılığıyla doğan bir kavramdır. Geleneksel şiddet (fiziksel, cinsel, duygusal, sözel, ekonomik) gibi bu da yine bir şiddet türüdür fakat yeni medya kanalıyla, dijital platformlarda yapıldığı için bu şekilde isimlendirilmiştir. Amerikan Ulusal Suç Önleme Komisyonu’nun verdiği hukuki tanıma göre siber zorbalık (cyberbullying), “internet, cep telefonları ya da başka araçların başka birini incitmek ya da canını sıkmak için mesaj gönderme ya da metin ve görüntü yayınlama amaçlı kullanılmasıdır”. İngiltere’de literatüre cyberstalking (siber taciz), cyberharassment (siber tartaklama) ve cyberbullying (siber zorbalık) gibi farklı şekillerde geçmiştir (Şener, 2013).

Sosyal medyanın kullanıcılara sağladığı konfor ve etkileşimli demokratik ortam, kişilere beğendikleri ya da beğenmedikleri şeyleri paylaşmaya yönlendirmiştir. Bu mecralar herkese açık olduğu için şiddet zorbalığı kaçınılmazdır. Dijital şiddet, bireylerin herkese açık paylaştıkları gönderilerde veya özel olarak gönderdiği maillerde ve kısa mesajlarında tehdit, şantaj, taciz gibi zarar veren ifadelerin olması şeklinde tarif edilebilir. Dijital şiddet, klasik şiddet ile kasten zarar vermeyi içermesi yönüyle benzerlikler taşımaktadır. Fakat klasik şiddet yüz yüze gerçekleşirken, tanımından da anlaşıldığı üzere, dijital şiddet web tabanlı portallarda gerçekleşmektedir. Bu tür ortamlarda kişiler yaptıklarının cezasız kalacağını düşükleri için kimlikleri gizlemektedir. Dijital şiddeti klasik şiddetten ayırıştıran diğer şey ise suçun herhangi bir iletişim teknolojisinin dahil olmasıdır. Bu sebeple dijital şiddet gören kişiler istemedikleri halde gelen mail veya mesajlar, cinsel içerikli görüntü, tehdit veya şantaj almalarından dolayı devamlı takip edildikleri düşüncesiyle rahatsızlık hissetmektedirler. Araştırmacılar dijital şiddet mağduriyetini 3-5 yaşlarındaki çocuklar dahil her yaşta bireylerin yaşadığını tespit etmiştir. Fakat bu araştırmalar aynı zamanda iletişim teknolojilerini kullanım yaşının da oldukça düşük olduğunu da göstermektedir. Bu çocuklar anaokuluna, ilkokul veya liseye giderken gördükleri dijital şiddeti yetişkin olduklarında uygulayıcı olma eğilimi de göstermektedir. Alanyazındaki bilgilerin ışığında, dijital şiddetin, iletişim teknolojilerine sahip her yaşta insanın başına gelebileceği sonucu çıkarılabilir. Bu noktada birey yeni medyasını doğru yönetebilmeli, gördüğü şiddet karşısında doğru tavrı takınmalıdır (Cebecioğlu ve Altıparmak, 2017, s. 424).

Dijital Şiddetin Kapsamı:

1. Sürekli mesaj göndermek,
2. Küçük düşürücü, rahatsız edici mesajlar göndermek,
3. İftira atmak, dedikodusunu yapmak, tehdit etmek,
4. Birini sürekli takip etmek,
5. Hasar vermek için bir kişiyle ilgili bilgi edinmek,
6. Bir kişinin web sitesini, blogunu, internet hesaplarını hacklemek,
7. Bir kişi üzerinden internette düzmece hesaplar oluşturmak,

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

8. Cinsel içerikli mesajlar paylaşmak,
9. Kişinin özel hayatına ilişkin belgeleri, görüntüleri paylaşmak,
10. Kişiyle özel mesajlaşmaları, görüşmeleri başkalarıyla paylaşmak,
11. Kişinin sosyal medyadaki çevresini sınırlandırmaya çalışmak, hesabını kapatmaya zorlamak,
12. Kişinin sosyal medyada ne paylaşıp ne paylaşmayacağına karar vermek (Şener, 2013).

1. 4. Sosyal Medyada Nefret Söylemi

Neredeyse insanlık kadar eski olan nefret söylemi kavramının hala kesin bir tanımı yoktur. 1997'de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin nefret söylemiyle ilgili aldığı Tavsiye Kararı'nda nefret söylemi şu şekilde tanımlanmış ve uluslararası düzeyde kabul görmüştür; "ırk ayrımı, Yahudi karşıtlığı, yabancı düşmanlığı gibi sebeplere bağlı söylemlerin ortaya atılması, teşviki, savunulması ve yayılması (Vardal, 2015, s. 135). "

Alğan ve Şensever (2010), nefret söyleminin altında yabancı düşmanlığı, homofobi, ırkçılık, ötekileştirme, cinsiyetçilik gibi ön yargı sistemleri ve korkular yattığını ifade etmektedir. Yoğun yaşanan milliyetçilik duygusu, kendine benzemeyene hoşgörüsüzlük ve katlanamama gibi durumlar nefreti tetiklemektedir.

Nefret söylemi, ırk, etnik kimlik, din-inanç-mezhep, ten rengi, cinsiyet veya cinsel yönelim gibi kişinin sahip olduğu özelliklerinden dolayı, doğrudan kişiye veya kişinin içinde bulunduğu gruba yönelik nefret ve düşmanlık gösteren ifadelerdir. Bu ifadelerin;

- Bir şahsa - gruba yönelik olması
- Kişi veya grubun elinde bulunan niteliğin onaylanmaması
- İfadenin dış dünyaya belirli biçimlerde yansımaları:
 - Abartma
 - Çarpıtma
 - Aşağılama
 - Nefrete, düşmanlığa veya şiddete tahrik
 - Doğal kimlik ilkesinin aşağılama faktörü olarak görülmesi
 - Tarihsel bazı olguların reddi, basitleştirilme, meşru gösterilme (Türay, 2019).

Nefret söylemini doğuran nedenler kültürel farklardır, sosyal ağ mecraları değildir. Medya kanalları genelinde nefret söyleminin artış göstermesi bu konuda faaliyetler yürütülmesini

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

gerektirmiştir. Uluslararası Hrant Dink Vakfı 2009 yılından bu yana “Medyada Nefret Söyleminin İzlenmesi” isimli ulusal ve yerel gazetelerde yer alan nefret söylemini irdeleyen kapsamlı bir çalışma yürütmektedir (Taş, 2017, s. 61).

Sosyal medyada nefret söylemi, ayrıştırıcı grupların toplandığı forum siteleri, nefret söylemi içeren haber portalları, çevrimiçi oyunlar, sohbet odaları ve blog benzeri sayfalar ile geniş kitlelere ulaşmaktadır. Dijital şiddet ve nefret söylemi içeren internet siteleri gençleri etki altına almak üzere onlara ulaşmayı, böylece amacına ulaşmayı hedeflemektedir (Taş, 2017, s. 61).

Nefret söylemi, toplumsal birliği ve sürekliliği bozan en büyük unsurlardandır. Nefret suçunun tetikleyicisi görülen nefret söylemi, bir bireyi veya bireyin ait olduğu ırkı, dini, mezhebi, cinsel yönelimi, ideolojiyi, fiziksel veya zihinsel engeli hedef alan, dışlayıcı, küçük düşürücü ve şiddet doğurucu dilsel pratiklerdir. Nefret söylemi uygulayan kişi ve gruplar, kendilerini diğer gruptan üstün, ari ve güçlü görmekte; aralarında bir hiyerarşi olduğunu savunmaktadır. Geleneksel medyadan farklı olarak sosyal medyada meydana geldiğinde, küfür veya hakaret gibi kullanıcı yorumlarının da devreye girmesiyle büyüüp linç kampanyasına dönüşebilmektedir (Öztekin, 2015, s. 925).

Sosyal medya, sahip olduğu etkileşimsellik, yayılım ve sanallık, multimedya biçimselliği, hipermetinsellik ve dijitallik gibi çeşitlilikleri sebebiyle geleneksel medya ile karşılaştırıldığında nefret söyleminin daha normal, daha sık, kolay ulaşılabilir ve üretilebilir kılınmasına yol açmaktadır. Arap Baharı örneğinde olduğu gibi Facebook, Twitter gibi mecralardan kişiler saldırgan söylemleri doğal karşılamakta ve kolayca örgütlenebilmektedir (Binark ve Bayraktutan (2013)’dan akt. Öztekin, 2015, s. 930).

Nefret söylemi iki aşamadan oluşmaktadır; ilk aşama nefret söylemiyle bir şahsı veya grubu küçük düşürmek, aşağılık hissettirmektir. İkinci aşama ise bu durumun yol açacağı maddi ve manevi zararların bütünüdür (Türay (2016)’dan akt. Demirbaş, 2018, s. 2696). Medya ve nefret söylemi, 2011 yılında kavramlar, mecralar, tartışmalar sonucu gündeme oturmuştur. Hrant Dink Vakfı’nın konuyla ilgili kapsamlı çalışması üniversitelerde okutulmak istenmiştir. Akademik bağlamda medyanın nefret söylemine etkisi, ayrımcılık gibi konuları içeren çok sayıda makale yazılmıştır. Özellikle de Türkiye’de Yasemin İnceoğlu yürüttüğü çalışmalarla kavramın anlam düzeyini arttırmıştır (Vardal, 2015, s. 136).

Nefret söylemi kişi veya gruplar arasında arbede yaşanmasına, “ifade özgürlüğü” hakkının yanlış anlaşılması sebep olmaktadır. Bu noktada bir uzlaşma sağlamak ve arbedenin sonlanmasını sağlamak gerekmektedir. Fakat bu çok da basit olmayıp ve bu hususta her ülkede farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu da demek oluyor ki nefret söyleminin kesin kabul gören bir tanımı yoktur. Ülkelerin nefret söylemi kapsamında aldığı kararlar, yasakların tanımı toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Kavram konusunda net bir tanımın bulunmaması ve sosyal medyanın gözetimsizliği, nefret söylemi üzerinde özenle durmak gerektiği anlamını çıkarmaktadır (Bulunmaz, 2015, s. 80).

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

Nefret söylemi, kanun ve nizam tanımadan geleneksel ve sosyal medyada varlığını sürdürmektedir. İletişim teknolojilerinin hızı ile paralel olarak nefret söylemi hızla intişar etmeye devam etmektedir. Pew'in 2017'de yapmış olduğu araştırmanın verilerine göre, Amerikan basınının gündeme getirdiği İslamofobik söyleme, Amerika'da yaşayan Müslümanların %75'inin gündelik hayatında da ayrımcı ve ötekileştirici söylemlere maruz kaldığı görülmektedir. Yeni medya, örgütlenme ve daha fazla katılımcı bulma özellikleri sebebiyle nefret söylemini yaymak amaçlı işin ehli insanlarca istismar edilmektedir (Bostancı 2019, s. 83).

Nefret Söylemi Aşağıdaki Maddelerden Tespit Edilir (Türay, 2019):

- Konuşmacının kullandığı dili, üslubu, amacı
- İfadenin hitap ettiği kitlenin özellikleri
- İfadenin içeriği
- İfadenin sarf edildiği mecra
- Toplumdaki ihtilafların varlığı
- Kökleşmiş ayrımcılığın varlığı ve tarihi

Nefret Söylemi Çeşitleri:

- Siyasal nefret söylemi:** Bu söylem seçişi, çocugunlukla bir parti veya partinin üyesini fakat bazen de ideolojinin tanımını hedef almaktadır. Yeni medyanın herhangi bir mecrasında, haber sitelerinde, küfür ve hakaret içeren kullanıcı yorumları şeklinde görülmektedir. Siyasi söylem, mizah yoluyla da yayılabilir; karikatür ve caps adı altında, belli bir yaş grubunun anlayacağı gibi yapılmaktadır (Taş, 2017, s. 65).
- Kadınlara yönelik nefret söylemi:** Ataerkil toplumlarda görülen bir söylem biçimidir. Günümüzde kadınlar ekonomik, siyasi ve toplumsal yönlerden karşı cinsleriyle aynı haklar edinmiş olsalar da, medya tarafından desteklenmemektedir. Televizyonda, gazetelerde ve yeni medyada ünlülerin, siyasilerin ve gazetecilerin cinsiyetçi yaklaşımlarına halen maruz kalınmaktadır. Bunların dışında, son zamanlarda kadınlara uygulanan şiddetin haberlere "kanıksanmış" şekilde yansıdığı ortadadır (Taş, 2017, s. 65). Kadınlara yöneltilen aşağılayıcı ifadeler nefret söyleminin bu kategorisine örnek oluşturmaktadır (Çomu ve Binark, 2013, s. 209).
- Etnik köken ve ırkçılık temelli nefret söylemi:** Milliyetçiliği abartılı yaşayan toplumlarda görülen, etnik kimliğe, ırka ve ten rengine yönelik yapılan nefret söylemleridir. Özellikle dışarıdan göç alan ülkelerde, "biz" ve "öteki" kavramı olarak görülmektedir (Taş, 2017, s. 65). Hedef alınan gruplar toplumda tehlike unsuru ve düşman olarak gösterilmektedir (Çomu ve Binark, 2013, s. 209).
- Cinsel yönelime dayalı nefret söylemi:** Heteroseksüel (karşı cinse ilgi duyan) bireyler tarafından LGBTİ (Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transeksüel, İnterseksüel) bireylerin cinsel

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

- yönelimleri nedeniyle toplumda dışlanması, alay konusu edilmesi ve baskı görmesi cinsel kimlik temelli nefret söylemidir (Çomu ve Binark, 2013, s. 209).
5. İnanç ve mezhebe dayalı nefret söylemi: Radikal İslamcı gruplar Müslüman olmayan ülkelerde terör eylemleri yaparak bir “İslamafobi” yaratır. Türkiye gibi Müslüman ülkelerde ise dindarlık ve mezhep tartışmaları yaratılır, karşılıklı hakaretlerle nefret söylemi doğurur. Hatta insanlar dini inancı bir partiye bağlayıp, o partiye oy vermeyenleri suçlu hissettirmekte, Aleviler’in Müslüman olmadıklarını söylemekte, başörtünün laiklik karşıtı olduğu düşünülmekte ve nefret söyleminde bulunmaktadır (Taş, 2017, s. 66).
 6. Engellilere, çocuklara ve çeşitli hastalıklara dayalı nefret söylemi: Fiziksel ya da zihinsel engelli bireylerin, çocukların ve bazı hastalıklara sahip insanların toplumda bir engel görülmesi, toplumdan uzaklaştırılmak istenmesi temelli söylemlerdir. Nefret söyleminde bulunanlar karşısındakileri güçsüz görmekte olduğundan aralarında bir hiyerarşi olduğunu ima etmekte, güç tatmini sağlamaya çalışmaktadır (Çomu ve Binark, 2013, s. 210).

1. 5. Sosyal Medyada Nefret Suçu

Nefret suçu kavramı medyada ilk kez 1986 yılında Amerika’da, New York’ta beyaz bir grup öğrencinin Afro-Amerikalı bir gence ırklarından ötürü saldırıda bulunmalarının aktarılması esnasında kullanılmıştır. Söz konusu terimin medya tarafından ortaya konması, medyanın nefret söylemi tohumlarının ekilmesinde ve bunun meşrulaştırmasında önde gelmesi sebebiyle dikkat çekicidir (Vardal, 2015, s. 136).

Nefret söylemi (hate speech) ile nefret suçu farklı kavramlardır. Nefret suçu, işlenen fiil bir suç teşkil etmekte fakat nefret söylemi suç olarak görülse de cezalandırılma olanağı yoktur. Burada suç olarak nitelenen şey söylem değil *nefret söylemidir*. Fakat nefret söyleminden, söylem çıkarıldığında ortada ceza alacak fiili bir suç kalmayacaktır. Nefret suçu, kişinin sahip olduğu ve değiştirmesi mümkün olmayan ırk, etnik köken, din-inanç, dil, ten rengi, cinsiyeti, cinsel yönelim, fiziksel veya zihinsel engellilik ve yaş gibi özelliklerinden dolayı kişi ya da kişilerce mağdur edilmesi amaçlı işlenen fiillerdir. Nefret suçunu failin işlediği ve kanunda suç olarak geçen fiil oluşturmaktadır. Bu fiil; tehdit, şantaj, hırsızlık, hakaret, yağma, kişiye ya da malına zarar verme suçlarından biri olabilir. Ceza kanunlarında bunların *nefret suçu* olarak görülmesi için, mağdur edilen kişi ya da kişilerin toplumda belirleyici özelliğinin bulunması sebebiyle gerçekleşmesi gerekmektedir (İnceoğlu, 2012, s. 107).

Nefret suçu; AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)’in tanımına göre; “Bir kişiye veya o kişinin malına yönelik işlenen herhangi bir fiilin sebebinin o kişinin etnik kimliği, rengi, inancı, kimliği veya cinsel yönelimi, bedensel veya zihinsel engelleriyse bunun adı nefret suçudur”. “Nefret suçları” kavramı yerine “ön yargı suçları” kavramı da kullanılmaktadır (Alp, 2016, s. 150). Medyanın kullandığı provokatif ifadeler Türklerin de farklı gruplara yönelik nefret söylemi ve suçu eylemlerini arttırmıştır. Medya coğrafyanın zenginliğini öne çıkartmanın aksine çatışmanın alevini yükseltmektedir. Normal ve

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

normal olmayanlar egemen anlayış tarafından belirlenmekte olduğu, sistem tarafından da şiddetin uygulandığı fark edilmektedir. Çoğunluğu oluşturanların azınlıkta kalanları marjinalleştirmesine ek olarak medya da şiddeti meşrulaştırma görevini üstlenmektedir (Polat, 2019, s. 5).

Özetle, nefret suçu; “Bir şahsa ya da gruba, milliyeti, dini- inancı, ideolojisi, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi gibi nedenlerle, farklı şekillerde zarar verme sebebiyle yapılan eylemler ‘nefret suçları’ olarak adlandırılmaktadır (Vardal, 2015, s. 137).”

1. 5. 1. Nefret suçunun hukuki boyutu

Nefret suçu ceza hukuku kapsamındaki klasik suçlardan farklı olarak direkt şahsı değil şahsın mensubu olduğu toplumsal grubu hedef almaktadır. Örneğin saldırı bir suçtur, LGBTİ bireylere yapılan saldırı ise nefret suçudur (Vardal, 2015, s. 137).

Nefret suçu, İngiltere ve Çek Cumhuriyeti’nde, tek bir suç olarak kabul ediliyorken çoğu ülkede birleşik bir suç olarak görülmektedir. Nefret suçu, AGİT’e taraf 23 ülkede bu suça sebep olan her şey suç sayılmışken; 25 AGİT ülkesinde ise, sadece belirle zamanlarda ağırlatıcı neden olarak görülmüştür (İnceoğlu, 2012, s. 114).

“Türkiye’de ise, nefret suçlarına yönelik özel kanun bulunmamakla birlikte, Türk Ceza Kanunu’nda kişileri düşmanlığa sevk eden ayrımcılık fiilleri, m.115 (inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme), m.122 (nefret ve ayrımcılık), m.125 (hakaret), m.153 (ibadethanelere ve mezarlıklara zarar verme) ve m. 216’da (halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama) cezalandırılmaktadır. Bunlardan TCK m.122’de yer alan ayrımcılık suçu 1 Haziran 2005’den itibaren mevzuatımıza ilk defa girmiş olup, 2.3.2014 tarih ve 6529 sayılı Kanunla “nefret ve ayrımcılık” suçu şeklinde yeniden düzenlenmiştir (Demirbaş, 2017, s. 2701).”

Nefret ve ayrımcılık Madde 122 - (1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle;

- a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini,
- b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını,
- c) Bir kişinin işe alınmasını,
- d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (Demirbaş, 2017, s. 2701).

Siber Suç Sözleşmesi Ek Protokolü (Bilişim Sistemleri Aracılığıyla İşlenen Irkçı ve Yabancı Düşmanı Eylemlerin Suç Haline Getirilmesi İçin Avrupa Siber Suç Sözleşmesi);

- 28 Ocak 2003’te imzaya açılmış, 1 Mart 2006 itibariyle yürürlüğe sokulmuştur. Türkiye Ek Protokolü 19 Nisan 2016 tarihinde imzalamıştır.

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

- Ek Protokol ile taraf devletlerde bilişim sistemleri aracılığıyla gerçekleştirilen ırkçı ve yabancı düşmanlığı içeren fiillerin suç haline getirilmesi ve bu alanda işbirliğinin artırılması amaçlanmaktadır (Türay, 2019)

1. 6. Uygulama: Siber Zorbalık ve Nefret Söylemi ile İlgili Çalışmaların İncelenmesi

Bu çalışma alanyazın taraması içermektedir. Literatüre bakıldığında çalışmanın konusuyla ilgili birçok makale bulunmaktadır. Makaleler bu alanda yazılmış olan dijital şiddet ve nefret söylemi konularından hukuki boyut, yeni medya ve çözüm önerileri içerenler arasından seçilmiştir. Siber saldırı çatı terimini kullanan, siber saldırı nedenlerine değinen ve/veya nefret söylemini örneklerle somutlaştırarak açıklayan çalışmalar kriter alınarak 10 adet makale seçilmiştir.

Bu çalışmalardan ilki, Demirbaş (2017)'a ait olan “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”dır. Çalışmanın girişinde nefret söylemi ve nefret suçu kavramları açıklanmıştır. Kavramların hukuki boyutuna değinilmiş ve dünyadan örneklerle somutlaştırılmıştır. AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)'e üye ülkelerdeki nefret söylemi ve nefret suçlarının hukuksal açıdan nasıl değerlendirildiklerinin açıklanmasıyla devam eden çalışmada daha sonra nefret söylemi ve nefret suçlarının Türk Ceza Kanunu'ndaki yeri tartışılmıştır. Çalışmanın sonunda nefret suçlarını diğer suçlardan ayıran temel özelliklerden bahsedilmiştir.

Çalışmaya göre nefret söylemi, nefret suçuna giden yolun başlangıç noktasıdır ve dolayısıyla sabırsızlığın ve anlayışsızlığın bir sonucudur. Hedeflenen bireylere toplumun dışında oldukları hissettirilir. Bu aslında, bireylerin “yaşama ve katılım hakkı”nın bireyden esirgenmesidir ve tabii olarak demokratik sistemi örselemektedir. Fakat bu duruma da antitez getirenler, nefret söyleminin de ifade özgürlüğü olduğunu iddia edenler olmuştur. John Stuart Mill, nefret söyleminin ifade özgürlüğü olarak görülebileceğini söyler ama ifade özgürlüğünün, eğer varsa tahribatının, toplumu ne yönde etkilediğini sadece zamanla anlayabileceğimizi ekler. Baker'e göre, nefret söyleminin, söylemde bulunan kişinin saldırgan üslubuna karşın bir önemi vardır. Çünkü birey farklı fikirler arasından kendi görüşünü oluşturabilir.

Çalışmada nefret söyleminin önüne geçilmemesi toplumdaki çatışmayı ve ayrımı besleyeceği görüşü öne çıkarılmıştır. Nefret söyleminin sınırlandırılmaması zaman içinde onun normalleşmesi sonucunu ortaya çıkaracaktır. Bu arada nefret söylemi yalnızca şiddet olarak değerlendirilebilecek ifadeler olmak zorunda değildir, dışarıda bırakan ayırıcıcı herhangi bir mesaj da olabilmektedir. Çalışmada nefret suçu, “cinsiyet ve cinsel yönelim, inanç, engelli olma, ırk ve dil gibi bireyden bireye farklılık gösteren ve bireyin kendine has olmasını sağlayan özelliklerinden en az birine karşı duyulan tahammülsüzlüğün eyleme dönüşmesi” şeklinde tanımlanmıştır. Bu eylemler, fiziksel şiddet, cinsel saldırı ve mala zarar verme suçları olabilmektedir. Kişi bu suçları işlerken hedeflediği birey ya da grubu

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

korkutmak ve tehdit etmek istemektedir. Tabii bu suçların meydana gelmesi için failin önyargı içinde olması yahut sosyal bir bağlantısının olması veya bir dünya görüşünün parçası olması gerekir.

Çalışmada, nefret suçlarının her zaman nefret söylemi içermemesi ve tek başına nefret söyleminin yalnız veya bir şeyin içinde olması halinde her zaman nefret suçu oluşturamayacağı vurgulanmıştır. Yapılan bu literatür analizinden elde edilen bulgular, nefret suçu ve nefret söylemi arasındaki farkı ortaya koymak konusunda bu araştırmaya katkı sağlamaktadır.

Çalışmalardan ikincisi, Vardal (2015)'ın "Nefret Söylemi Ve Yeni Medya" adlı makalesidir. Bu çalışma da bir önceki çalışmada olduğu gibi ilk olarak nefret söylemi ve nefret suçu terimlerini açıklanmıştır. Uluslararası Hrant Dink Vakfı'nın Türkiye'ye özgü belirlemiş olduğu nefret kategorilerine değinilmiştir ve daha sonra da hukuki boyutlarına geçilmiştir. Çalışmanın gelişme kısmında geleneksel ve yeni medyada nefret söyleminden bahsedilmiş, nefret söylemi türleri açıklanmıştır. Nefret söylemine geleneksel medya perspektifinden bakılmıştır. Son bölümde ise, nefret söyleminin yeni medyadaki örnekleri incelenmiştir. Çalışmanın araştırması alanyazın taraması uygulamasıdır, yöntem olarak söylem analizi kullanılmıştır. Nefret söylemine örnek teşkil ettiği düşünülen haberler ile söz konusu haberlere yapılan kullanıcı yorumları incelenmiştir. Çalışmanın amacı; yeni medyanın nefret söylemine zemin hazırlamadaki rolünü ve bilgi yayma fonksiyonunu incelemek, nefret söylemine yönelik olası çözüm yollarına kaynak teşkil etmektir.

Çalışmada, kullanıcı yorumlarına bakıldığında şimdilik önemsiz görünen bir kesimde ise nefret söylemine yönelik bir farkındalığın oluştuğunu ve yorumlarıyla bilinçli ya da bilinçsiz biçimde bu farkındalığı arttırdıkları tespit edilmiştir. Çalışmada, kişilerin yasalarla korunan ve sınırları belirlenmiş tabii bir hakkı olan ifade özgürlüğünün çağımızda internetin denetim zorlukları sebebiyle bu sınırların ve kuralların kolaylıkla ihlal edilmekte olduğu vurgulanırken diğer yandan, sosyal ağların bireyleri fikirlerini paylaşmaya teşvik ettiği söylenebilir. Her ne kadar demokratik görünse de, bu yorumlar genellikle moderatör denetiminden geçmemekte ve bu yüzden olumlu görüşlerin olduğu kadar dezenformasyon içeren haber ve düşüncelerin yayılmasına sebep olabilmektedir. Yeni medyanın kontrolsüz bir alan olması, bireyleri kendi etik anlayışına terk etmektedir.

Çalışmanın literatürle ilişkisi, nefret söyleminin sosyal medya ortamından nasıl etkilendiği ve çözüm yolları üzerine yazılmış bir makale olmasıdır. Çalışmaya göre, nefret söylemiyle başa çıkmanın yollarından en etkili olanı, sosyal medyayı doğru kullanmaktır. Bunun için, genç yaşta medya okuryazarlığı eğitimi ve yasal düzenlemelerle desteklenen ihbar hatları kurulmalıdır. Bu sayede toplumda bir farkındalık yaratılacaktır.

Üçüncü çalışma, Özmen (2018)' e ait "Dijital Şiddet, Siber Zorbalık Ve Yeni Medya Okuryazarlığı Üzerine Bir Değerlendirme" isimli makaledir. Bu çalışmada siber zorbalık türlerinden bahsedilmiş ve geleneksel ve siber olmak üzere zorbalık olarak adlandırılan eylemler karşılaştırılmıştır.

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

Çalışmada siber zorbalık, yeni iletişim teknolojileri kullanılarak sosyal ağlarda yapılan zorbalık türü olarak tanımlanmıştır. Çalışmaya göre, siber zorbalık, akran zorbalığında yaşanan fiziksel şiddetin, fiziksel olarak güçlü olmayı gerektirmeden, sanal aleme taşınmasının doğal bir sonucudur. Ayrıca, akran zorbalığın da fail eylemini belli bir alanda, belli sayıda insanın önünde uygularken, siber zorbalıkta fail anonim kalarak zorbalığını çok sayıda insanın tanıklığında yapmaktadır.

Çalışmada, çocuklar ve gençlerin mobil telefonlarından çeşitli sosyal ağ sitelerine üye ol olarak, daha fazla beğeni alma isteğiyle siber zorbalık suçunu işlemekte oldukları tespit edilmiştir. Özellikle çocuklar ve gençler arasında görülen akran zorbalığı, alay etme, taciz, sözlü veya fiziksel şiddet, dışlama gibi hem psikolojik hem de fiziksel hasarı içeren bir tür şiddet formudur. Siber zorbalıkta geleneksel zorbalıkta görülen şiddet biçimlerine ek olarak, sahte kimlik yaratma, hedef aldığı kişinin uygunsuz fotoğraflarını paylaşma ve tehdit etme, bireyin herhangi bir özelliği ile dalga geçme gibi eylemleri kapsamaktadır.

Bu çalışma siber zorbalığın nedenlerine inmek, farkındalık yaratmak ve daha önce yapılmış literatür çalışmalarına değinmek açısından önemlidir. Siber zorbalığı önlemede yeni medya okuryazarlığının önemi ve siber zorbalığın nasıl engellenebileceğine ilişkin önerileriyle bu araştırmaya katkı sağlamaktadır.

Dördüncü çalışma, Öztekin (2015)'e ait "Yeni Medyada Nefret Söylemi: Ekşi Sözlük Örneği" isimli çalışmasıdır. Çalışmada nefret söylemi "ötekileştirme" açısından ele alınmıştır. Nefret söyleminden önce ötekileştirme kavramı açıklanmıştır; bireyin kendisini ait hissettiği yere kendisinden farklı olanlara 'onlar/ötekiler' denilmektedir. Çalışmada nefret söyleminin ve nefret suçunun, homofobi, kalıp yargılar, ırkçılık, dışlama ve ayrımcılık gibi önyargılar sistemi sonucunda oluştuğu fikri öne çıkmaktadır. Çalışmanın gelişme kısmında nefret söylemi türleri sıralanmış, nefret piramidi ile de ön yargıdan şiddete doğru davranışlar kavramsal çerçevede gösterilmiştir. Yeni medyada nefret söylemine değinilmiş ve Ekşi Sözlük'ten örnek verilmiştir.

Çalışmada, nefret söyleminin demokratik toplumun kültürünün oluşmasını ve sürdürülmesini engellemekte olduğu görüşü üzerinde durulmaktadır. Nefret söylemi, nefret suçlarının ortaya çıkmasında bir kıvılcım rolü oynamaktadır. Geleneksel medyada dokundurma, aşırılık ve dolaylama şeklinde görülen nefret söylemi, yeni medyada ise hakaret ve argo da içermektedir. Kimilerince ifade özgürlüğü veya "iç rahatlatma" olarak kabul edilen içerik üretimi ve üye yorumu sosyal ağların bir parçası olmuştur.

Çalışmada nefret söyleminin günlük hayattan beslendiği öne sürülmüştür. Ön yargıların zamanla oluştuğu, aile, okul (ders, dini kitaplar), medya ve günlük konuşmalar ile kabul görülmekte olduğu vurgulanmıştır. Bu makalede, Türkiye'de en çok ziyaret edilen ve "ilk katılımcı sözlük" olan Ekşi Sözlük'te Yahudilere yönelik nefret söylemi incelenmiştir. Makale, sosyal ağlarda ifade özgürlüğü

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

olarak adlandırılıp kabul gören içeriklerin aslında ötekileştirme ve nefret söylemi içerdiğini göstermek ve farkındalık yaratmak açısından önemlidir.

Beşinci çalışma, Yiğit ve Seferoğlu (2017)'na ait "Siber Zorbalıkla İlişkili Faktörler ve Olası Çözüm Önerileri Üzerine Bir İnceleme" adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada literatür taraması gerçekleştirilmiştir. 2010-2017 yılları arasında sınırlandırılarak Google Akademik taraması sonucunda çalışmanın kapsamına uygun 77 makale belirlenmiş ve analiz edilmiştir. Bu çalışma siber zorbalıkla ilgili değişkenlerin açıklanması ve çözüm önerileri tespiti yönünden önemlidir.

Araştırma kapsamında yapılan analizler neticesinde, siber zorbalıkla ilgili geleneksel zorbalık, cinsiyet, ailesel ilişkiler, internet kullanım sıklığı, siber mağduriyet, ahlaki çözüme, gizlilik hissi, empati ve algılanan sosyal destek değişkenleri öne çıkmaktadır. Çözüm önerileri olarak ise, öfke kontrolü, medya kullanım eğitimi, empati tabanlı müdahaleler, okul içi müdahaleler ve aile içi müdahaleler, siber zorbalık müdahale programları ve değerler eğitimi gibi çözüm önerileri getirilmiştir.

Siber zorbalık, bireyler üzerinde özgüven eksikliği, korku ve utanç gibi psikolojik rahatsızlıklar ve fizyolojik hastalıklar yaratmaktadır. Sağlıklı bir toplum yalnızca sağlıklı bireylerle mümkündür, siber zorbalık için harekete geçilmelidir. Harekete geçebilmek için siber zorbalık ile bağlantılı olabilecek değişkenlerin ortaya konması önem taşımaktadır çünkü siber zorbalık müdahale gerektiren toplumsal bir meseledir. Siber zorbalıkla ilgili değişkenlerin ve sunulan çözüm önerilerinin şemalaştırılarak maddelerce açıklanmasıyla bu çalışmaya katkı sağlamıştır.

Altıncı çalışma, Uluçay ve Melek (2017)'na ait "Türkiye'deki Okullarda Siber Zorbalık: Bir Literatür Değerlendirmesi" adlı makalesidir. Bu makalede, Türkiye'deki okullarda zorbalıkların ne şekilde meydana geldiği açıklanmıştır. Siber zorbalığa neden olan faktörlerden bahsedilmiş ve siber zorbalığın öğrenciler üzerinde bıraktığı etkiler ele alınmıştır.

Makalede konuyla ilgili daha derin araştırma yapabilmek üzere, amaçlı örnekleme yöntemi uygulanmıştır. Çalışmanın evrenini Ulakbim-Dergipark dizininde siber zorbalık alanında bulunan 287 makale oluşturmaktadır. 287 makale arasından siber zorbalığı okul yaşantısı içerisinde inceleyen ya da örneklemini öğrenci ve ergenler olarak belirleyen 31 makale seçilmiştir ve belge inceleme yoluyla veri elde edilmiştir. Çalışmanın amacı, Türkiye'deki okullarda siber zorbalık alanında yapılmış araştırmaları inceleyerek bir durum değerlendirmesi yapmak ve çözüm önerileri hakkında tavsiyeler sunmak olarak belirtilmiştir.

Çalışmada, siber zorbalık konusunda öğrenciler kadar ebeveynlerin ve hatta eğitimcilerin de yeterince bilinçli olmadığı tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi düşük ailelerin farkındalıklarının da o denli düşük olduğu ve anne-babaların çocuklarına internet kısıtlaması uygulamasının siber zorbalık görülme oranını düşürmemekte hatta teşvik etmekte olduğu anlaşılmıştır. Diğer açıdan ise, empatinin siber zorbalık oranında azalmaya katkı sağladığı ortaya konulmuştur. Siber zorbalıkla bireylerin öğrenci,

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

anne-baba veya öğretmen olarak tek başlarına mücadele edemeyecekleri, herkesi içine alan kapsayıcı faaliyetlerle bunun mümkün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yedinci çalışma, Taş (2017)'a ait “Yeni Medyada Nefret Söylemi ” adlı makalesidir. Yeni medya kavramı ve en önemli beş özelliği açıklanmıştır. Nefret söyleminin nasıl ortaya çıktığı hakkında bilgi verilmiş ve yeni medyada nasıl peyda olduğundan, nefret söylemi türlerinden bahsedilmiştir. Dört farklı gazete, dört farklı olay ve her biri başka bir nefret söylemi türüne örnek olan haberler değerlendirilmiştir. Bu örnekler ile, nefret söyleminin etik değerleri nasıl olumsuz etkilediği anlatılmıştır. Çalışmanın amacı, Türkiye’den örnekle sosyal medyada nefret söylemini incelemek ve tartışmaktır.

Örneklerden anlaşılacağı üzere, nefret söylemi yeni medya ile eş zamanlı olarak ortaya çıkmamıştır. Nefret söylemi çok eskilere dayanan bir kavram olmasına rağmen, yeni medya ile gündeme gelmektedir. Bunun nedeni çalışmada, geleneksel medyanın yayılım hızı ile yeni medyanın farklılık göstermesi olarak açıklanmıştır. Bir diğer fark ise, yeni medyanın etkileşimli olması ve bireyleri görüşlerini paylaşmaya isteklendirmesidir. Bu durumda bireyler her ne kadar Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesi olan ifade özgürlüğünün arkasına sığınmaya çalışsalar da; nefret söylemi “olumsuz görüş” demek değildir. Nefret söylemi, küfür, argo, hakaret ve aşağılama içermekte olduğundan; söylemde bulunan kişi sözleşmenin 17. Maddesince ifade özgürlüğü dışına çıkmış olmaktadır.

Çalışmada, nefret söyleminin adalet, eşitlik ve toplumsal barışı sağlamak için siyasilerce engellenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Halk arasında çıkan anlaşmazlık ve kaos ortamının devletin yasama, yürütme ve yargı kollarının sorumluluğunda olduğu fakat yürütme ve siyasi kurumlar bu konuda bir girişimde bulunmadan, yargının yapabileceği bir şeyin olmadığı belirtilmiştir.

Sekizinci çalışma, Dondurucu ve Uluçay (2015)'a ait “Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi: Eşcinsellere Yönelik Nefret Söylemi İçeren Videoların Youtube Üzerinden İncelenmesi ” adlı makalesidir. Yeni medya ve nefret söylemi kavramları açıklanmıştır. Sosyal medya beş temel özelliği ve sosyal medya araçlarına bahsedilmiş ve Youtube hakkında bilgi verilmiştir. Daha sonra çalışmanın diğer konusu olan toplumsal cinsiyet kavramına değinilmiştir. Eşcinsellik ve eşcinsellere yönelik ötekileştirme faaliyetleri ve bunların sosyal medyaya yansması ele alınmıştır. Eşcinsellere yönelik tutumun ortaya konulması açısından, 2014 yılında Youtube içerisinde eşcinsellik ile ilgili yer alan ve en fazla izlenen ilk üç video, Van Dijk'in söylem analizi bağlamında incelenmiştir.

Bu çalışmada, diğer çalışmalarda olduğu gibi yeni medyanın kişilere bir ifade özgürlüğü tanıdığını fakat yeni medyanın kontrolsüzlüğünün ötekileştirici ve ayrımcı bir dili dolaşıma soktuğu vurgusu öne çıkmaktadır. Youtube, ilk paylaşım sitelerinden biridir ve üyeleri tarafından her gün sayısız video paylaşılmaktadır. Herhangi bir denetime tabii tutulmadığı için bu videolar içinde ve videolara

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

gelen yorumlarda nefret söylemi ifadeleri bulunabilmektedir. Bu ifadeler birçok insana ulaşmakta olduğu için aslında nefret söylemi meşrulaştırılmaktadır.

Çalışmada, cinsiyet ve cinsel yönelime yönelik nefret söylemleri toplumsal cinsiyet kavramı perspektifinden açıklanmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri ülkeden ülkeye kültürel açıdan farklılık gösteriyor olsa da, yine de kadın ve erkek davranışları dünya genelinde belirli kalıplaşmış, yerleşik birtakım ön yargıların varlığında söz edilebilmektedir. Öğrenilmiş bu roller, kadın ve erkek davranışlarının nasıl olacağını sorgulamaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı toplumun yapısını etkilemekte, adaletsizlik ve eşitsizlik olarak belirlemektedir.

Türkiye’de eşcinsellik doğal olmayan bir durum olarak görülmekte ve toplumsal kabul görmemektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının büyük çoğunluğu Müslüman olduğundan dini değerlerin etkisinden dolayı, eşcinsellik ayrıştırılan bir durumdur. Ayrıca yasalar sadece heteroseksüel evliliğe izin vermektedir. Geleneksel medyada eşcinsellere yönelik ötekileştirici tutum; etkileşimli yeni medya ortamında nefret söylemine dönüşmektedir.

Dokuzuncu çalışma, Turan (2017)’a ait “Sosyal Medya’da Şiddet: Sağduyunun Yitiminde Başkalık ve Kendilik Deneyimleri” adlı çalışmasıdır. İlk olarak Hannah Arendt’in kamusal alan ve sağduyu kavramları açıklanmış ve bu kavramların şiddet ile ilgisi tartışılmıştır. Twitter’ın kamusal alan oluşturup oluşturmadığı, ne denli “başkalık” ve “kendilik deneyimleri” sunduğu ve şiddetle ilişkisi ele alınmıştır. Sonucun ışığında, kamusal alan ve sağduyunun nasıl evrildiğine Twitter özelinde değinilmiştir. Son olarak ise Black Mirror dizisinden sosyal linci konu alan bir bölüm örnek olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada, şiddeti oluşturan unsurlara siyaset bilimci Hannah Arendt’in kamusal ve özel alan ayrımının, modern dünyada önemini yitirmesi kaynak gösterilmiştir. Sağduyuyu oluşturan kamusal alan yok olmakta ve kamusal alan ile özel alan arasındaki sınır giderek kaybolmaktadır. Sağduyunun ve kamusal alanın eksikliği şiddeti açığa çıkarmaktadır. Çalışmada, nesnelere ve olaylara anlam verenin ortak bir dünya olduğu söylenmektedir. Arendt’e göre bu ortak dünya kamusal alanda meydana gelmektedir ve gerçekliği yalnızca sağduyu yetisi ile mümkün olmaktadır. Aynı şekilde sağduyunun kaybolması ile ortaklık da yitmekte ve bireyler sadece kendilerini düşünmeye başlamaktadır. Bahsedilen ortaklığın yitmesi, insanın sadece kendisiyle meşgul olmasına ve şiddete meyletmesine neden olmaktadır.

Arendt, kamusal alanların insanların yaşam süreleriyle sınırlı kalmadığını söylemiştir. Çalışmada, Arendt’in bu sözünden hareketle, yeni medyada gündemin çok sık değiştiğini dolayısıyla kamusal alanların ölümsüzlüğüne sahip olmadığını öne sürülmektedir. Twitter gibi mecraların kalıcı olmak gibi bir kaygıları yoktur ve bundan dolayı, devamlı değişmelerinin şiddete sebep olmayacağını garantisi yoktur. Her ne kadar birbirleriyle etkileşim halinde bir kullanıcı kitlesine sahip olsalar da sosyal

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

medya ortamları, gerçekleşen “sosyal linçler” düşünüldüğünde kamusal alandan ziyade şiddet alanları olarak görülmektedir. Sahte kimliklerle açılan hesapların yanı sıra Twitter, insanlara başka biri gibi davranma lüksü vermektedir ki bu da nefret söylemiyle sosyal hayatta olduğundan çok daha fazla karşılaşmamıza neden olmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada, Twitter gibi bazı sosyal medya mecralarının, bazı durumlarda kamusal alan sayılsalar da genellikle şiddet ortamlarına rahatlıkla dönüşebilmelerinden dolayı, yalnızca “geçici bir kamusalılık” oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda kamusal alanın sınırının bulanıklaşması, sağduyunun yitimi ile kendisinin olumlandığı tespiti yapılmıştır.

Onuncu çalışma Akca, Sayımer, Salı ve Başak (2014)’a ait “Okulda Siber Zorbalığın Nedenleri, Türleri Ve Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Önleyici Çalışmalardaki Yeri” adlı çalışmasıdır. Çalışmada siber zorbalıkla mücadele, okuldaki şiddetin bir türü olarak ele alınarak ilk olarak siber zorbalığın nedenleri açıklanmıştır. Daha sonra, siber zorbalığın türlerinden, nasıl ortaya çıktığından ve öğrenciler üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Siber zorbalığı önleyici faaliyetler konusunda dünyadan örnekler verilmiş ve ardından Türkiye’de neler yapıldığına değinilmiştir. Son olarak yeni medya okuryazarlığının önemi tartışılmış ve siber zorbalıkla mücadeledeki yeri açıklanmıştır.

Çalışmada, okullarda rastlanan siber zorbalığın nedeni okullarda görülen fiziksel ve sözlü şiddetin sanal ortamda devam etmesine dayandırılmaktadır. Eğitimcilerin bir kısmının, siber saldırıyı okul sınırları içinde gerçekleşmeyen bir problem olarak görmekte olduğu söylenmektedir. Siber saldırı bu çalışmada, okulda başlayan zorbalığın internet ortamına taşınması olarak tanımlanmıştır. Bu sebeple siber saldırının psikolojik danışmanlar ve okul personeline mücadele edilmesi gereken bir durum olduğu ifade edilmektedir. Eğitimciler siber zorbalığı engellemek için birlikte ve bilinçli hareket etmezlerse siber saldırıyla başa çıkmak imkânsızlaşacaktır.

Çalışmada, siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkilerinden derin yalnızlık duygusu, değersizlik hissi umutsuzluk, dışlanmak, endişe ve utanç olarak söz edilmiştir. Öğrencilerin bu denli yoğun hisler içinde olmaları okul devamsızlığı yapmalarına ve derslerinde başarısız olmalarına neden olabilmektedir. Bunlar aynı zamanda depresyon belirtileridir ve mağdurların kendilerine zarar vermelerine sebep olabilmektedir.

Çalışmaya göre, ülkemizde dijital uçurum epey yüksek boyutlarda olmasına rağmen, gençler iletişim teknolojilerini kullanmada aile büyüklerinden ve öğretmenlerinden teknik açıdan daha donanımlıdır. Gençlerin ve ebeveynlerin de yeni medya okuryazarı olmaları, sosyal medyanın tehlikeleri konusunda bilgilendirmeleri gerektiği önemli görülmüştür. Siber zorbalık mağduru bireylere psikolojik desteği vermek üzere, siber güvenlikten sorumlu kurumların, üniversitelerin ve bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerinin desteğini ve görüşlerini de alarak, bir merkez oluşturulması tavsiye edilmiştir. Bu merkezin psikolojik destek vermenin yanı sıra siber zorbalığın nedenlerine inmesi ve engelleyici unsurları tespit etmesinin gerekliliği de eklenmiştir.

2. Yöntem

Bu çalışma dijital şiddet, nefret söylemi ve nefret suçlarının nedenlerini ve çözüm yollarını tartışmak üzere tarama modeli izlenerek yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak doküman analizi yöntemi kullanılmış, veriler tarama yoluyla elde edilmiştir. Uluçay ve Melek (2017)'in betimsel analizi temel alınarak makaleler yıl, alan, konu, evren, veri toplama aracı, analiz yöntemleri bakımından da incelenmiş ve veriler tablolastırılmıştır. Çalışmanın kapsamına uygun olarak anahtar kelimelerle yapılan Google Akademik taraması sonucunda 2014-2020 yılları arasında yazılmış olan on güncel makale belirlenmiş ve doküman analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

3. Bulgular

Tablo 1. Genel Hatlarıyla İncelenen Makaleler

Yıl	F	Yüzde
2014	1	0,1
2015	3	0,3
2017	5	0,5
2018	1	0,1
Alan		
Hukuk Bilimleri	1	0,1
İletişim Bilimleri	7	0,7
Eğitim Bilimleri	1	0,1
Felsefe	1	0,1
Konu		
Nefret Söylemi Ve Nefret Suçlarının Hukuki Boyutu	1	0,1
Nefret Söylemi Ve Yeni Medya İlişkisi	4	0,4
Dijital Şiddet Ve Siber Zorbalık	1	0,1
Siber Zorbalık Çözüm Yolları	1	0,1
Okullarda Siber Zorbalık	2	0,2
Dijital Şiddet Ve Kamusal Alan, Sağduyu İlişkisi	1	0,1
Evren		
Belirtilmemiş	4	0,4
Ekşi Sözlük	1	0,1
Web Of Science Ve Google Akademik	1	0,1
Ulakbim-DergiPark	1	0,1
Gazete Haberleri	1	0,1
YouTube	1	0,1
Twitter	1	0,1
Veri Toplama Aracı		
Doküman İncelemesi	7	0,7
Söylem Analizi	3	0,3
Analiz Yöntemi		
Nitel	10	1,0
Nicel	0	0,0

Analiz edilen makalelerin yıllara göre dağılımına bakıldığında 2014-2020 yılları arasında en fazla çalışmanın yapıldığı yıl 2017 olarak görülmektedir. Bunun sebebini, son yıllarda sosyal medya kullanımındaki ve siber zorbalık mağduriyetindeki artışa bağlamak mümkündür. Makalelerin hangi bilim dalında yoğunlaştığına bakıldığında iletişim bilimlerinin çoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Bu da yine iletişim teknolojilerindeki gelişim ve yaygınlığa dayandırılabilir. Konunun ciddiyetinden

dolayı hukuk ve eğitim bilimleri çevrelerinde daha fazla çalışmanın yapılmasında yarar olduğu düşünülmektedir. İncelenen makalelerin konu dağılımına bakıldığında ise, çoğunlukla nefret söylemi ve yeni medya ilişkisi üzerine oldukları görülmektedir. Bu şu şekilde açıklanabilir; yapılan araştırmalar ekseriyetle iletişim bilimlerine aittir. Yeni medya, yeni ve incelenmesi gereken bir alandır. Nefret söylemi, yeni medyanın etkileşim ve yayılım özellikleri dikkate alındığında, sosyal hayattan daha sık burada karşımıza çıkmaktadır. Makaleler çoğunlukla bir evren belirtmemiştir. Bunun nedeninin konunun teorik kısmının anlaşılmasını sağlamak, nedenlerini ve daha iyi bir çözüm yolunu ortaya koymayı amaçlamak, olduğu tahmin edilmektedir. Siber zorbalık ve nefret söylemi gibi günümüzde yeni medya ortamlarında sıklıkla görülen bu problemlerin çözülmesi için nedenlerinin iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu sebeplerle incelenen makalelerde doküman incelemesi ve söylem analizi gibi nitel yöntemler tercih edilmiştir.

Tablo 2. Siber Zorbalık ve Nefret Söylemi Konusunda Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Araştırmacı	Çalışmanın Başlığı	Çalışmanın Özeti
Demirbaş (2017)	Nefret Söylemi Ve Nefret Suçları	Nefret söylemi ve nefret suçunun nedenlerinin sosyal statü ya da dünya görüşü farklılıklarıdır.
Vardal (2015)	Nefret Söylemi Ve Yeni Medya	Yeni medyanın denetimsiz bir alan olması, nefret söylemiyle sıklıkla karşılaşmamıza sebep olmaktadır.
Özmen (2018)	Dijital Şiddet, Siber Zorbalık Ve Yeni Medya Okuryazarlığı Üzerine Bir Değerlendirme	Ergenlerin faili ve mağduru olduğu siber saldırının nedenleri, daha fazla tıklanmak ve beğeni almaktır.
Öztekin (2015)	Yeni Medyada Nefret Söylemi: Ekşi Sözlük Örneği	Nefret söylemi, günlük hayatımızda aile, okul, medya kurum ve kuruluşları gibi kurumlarda kabul görülen kalıp yargılardan ileri gelmektedir.
Yiğit ve Seferoğlu (2017)	Siber Zorbalıkla İlişkili Faktörler Ve Olası Çözüm Önerileri Üzerine Bir İnceleme	Siber zorbalık, bireyler üzerinde psikolojik ve fizyolojik rahatsızlık yaratmaktadır.
Uluçay ve Melek (2017)	Türkiye’deki Okullarda Siber Zorbalık: Bir Literatür Değerlendirmesi	Çocuklar ve ergenlere internet kullanım sınırlaması getirmek siber zorbalığı önlememekte ve hatta siber zorbalığın görülme oranını artırmaktadır.
Taş (2017)	Yeni Medyada Nefret Söylemi	Yeni medyanın etkileşim özelliği bireyleri fikirlerini paylaşmaya teşvik

		etmektedir; bireyler nefret söylemini de ifade özgürlüğü sanmaktadır.
Dondurucu ve Uluçay	Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi Eşcinsellere Yönelik Nefret Söylemi İçeren Videoların Youtube Üzerinden İncelenmesi	Sosyal medya mecraları, herhangi bir denetimden geçmemekte ve nefret söylemi içeren paylaşımların herkesçe görülmesine neden olarak, nefret söylemini meşrulaştırmaktadır.
Turan (2017)	Sosyal Medya’da Şiddet: Sağduyunun Yitiminde Başkalık Ve Kendilik Deneyimleri	Sosyal medyada herkes söz sahibidir ve bireyler “başka kimlik” ile davranabilmektedir.
Akca, Sayımer, Salı ve Başak (2014)	Okulda Siber Zorbalığın Nedenleri, Türleri Ve Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Önleyici Çalışmalardaki Yeri	Çocuklar ve ergenler arasında görülen siber saldırı türleri, okullardaki akran zorbalığının bir devamıdır. Okul dışında gerçekleşse de, okulda başlayan bir problemdir.

Literatür taraması ile elde edilen veriler Toplumsal Kimlik Kuramı ile ilişkilendirilmiştir. Bir gruba dahil olduğunda birey, kendi kimliğini unutmakta ve grubun kimliğini benimsemektedir. Bu durumda bireyler, ait oldukları grubun normlarına göre yaşamaya başlamaktadır. İnsanları değerlendirirken, içinde bulunduğu toplumu göze alarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Nefret söyleminin altında “ben/biz” ayrımı yatmaktadır; bunun sebebi ise, bireylerin dahil olduğu gruplardan gördüğü, öğrendiği ve içselleştirdiği “kalıp yargılar”dır. Ön yargılar, kültürel ya da bireysel/grupsal farklar nefreti doğurmaktadır.

İncelenen ilk makalede nefret söylemi ve nefret suçunun nedenlerinin sosyal statü ya da dünya görüşü farklılıkları olduğu tespiti yapılmıştır. Bu tespiti Toplumsal Kimlik Kuramı açısından bakıldığında, nefret söyleminin mağdur ettiği bireyleri toplumun dışında hissettirdiği bilinmektedir. Nefret suçu gibi bir fiile dönüşmese dahi bireylerde tahribat yaratmaktadır. İkinci makalede yeni medyanın denetimsiz bir alan olmasının, nefret söylemiyle sıklıkla karşılaşmamıza sebep olduğu görülmüştür. Üçüncü makalede de ergenlerin faili ve mağduru olduğu siber saldırının nedenleri hakkında, daha fazla tıklanmak ve beğeni almak gibi sebepler öne sürülmüştür. Toplumsal Kimlik Kuramı ile açıklanacak olursa, öğrenciler okullarda yalnızca eğitim almamakta, aynı zamanda da sosyal ilişkilerini geliştirmektedir. Çocuklar ve özellikle ergenler, kurdukları sosyal ilişkiler yoluyla kimlik oluşturmaktadır. Bir gruba dahil olmak isteyen ergenler bu süreçte, arkadaşlarından kabul görmek ve onay almak istemektedir. Bu nedenle çocuklar ve ergenler, akran zorbalığı ve onun internet ortamındaki adıyla siber zorbalık, dijital şiddet ve nefret söylemi gibi eylemlerde bulunmaktadır. Dördüncü makalede ise nefret söylemi, günlük hayatımızda aile, okul, medya kurum ve kuruluşları gibi kurumlarda kabul görülen kalıp yargılardan ileri geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal Kimlik Kuramı’na göre bireyler kendilerini ait hissettikleri grubun kimlik bilgilerini kendi kimliklerine aktarmaktadır. Beşinci makalede siber zorbalığın bireyler üzerinde psikolojik ve fizyolojik rahatsızlık yarattığı ifade edilmektedir. Altıncı çalışmada, çocuklar ve ergenlere internet kullanım sınırlaması getirmenin siber zorbalığı önlemediği ve hatta siber zorbalığın görülme oranını arttırdığı tespit edilmiştir. Yedinci çalışmada yeni medyanın etkileşim özelliğinin bireyleri fikirlerini paylaşmaya teşvik ettiği açıklanmıştır. Nefret söyleminde

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

bulunan bireyler ifade özgürlüğü gibi demokratik bir hakka sahip olduklarını söyleseler de, ifadeleri “olumsuz eleştiri”nin ötesindedir. Sekizinci çalışmada ise, sosyal medya mecralarının, herhangi bir denetimden geçmeyen ve nefret söylemi içeren paylaşımların herkesçe görülmesine neden olması sebebiyle nefret söylemini meşrulaştırdığı söylenmektedir. Dokuzuncu çalışmada, sosyal medya mecralarının kamusal alan olup olmadığı tartışması üzerinde durulmuştur ve Twitter incelenmiştir. Sosyal medya mecralarının kalabalıklaşması ve insanların birbirleriyle iletişim kurması dışarıdan bakıldığında kamusal alan gibi gözükse de, sosyal ağların kamusalılığı tartışma konusudur. Sosyal medyada herkes söz sahibidir ve bireyler “başka kimlik” ile davranabilmektedir. Toplumsal Kimlik Kuramı’na göre birey, zorunlu olarak ait oldukları grubun normlarına göre hareket etmektedir fakat sosyal medya ona “yepyeni bir kimlik” ve belki de “başka kimlik ile kendi olma” fırsatı vermektedir. Son makalede ise, çocuklar ve ergenler arasında görülen siber saldırı türlerinin, okullardaki akran zorbalığının bir devamı olduğu görülmüştür. Okul dışında gerçekleşse de, okulda başlayan bir problemdir.

4. Tartışma ve Sonuç

İletişim teknolojilerine olan erişimin kolaylaşması, internet kullanıcı sayısının sürekli katlanması gibi sebeplerle yeni suç türlerinin ortaya çıktığı söylenebilir. Dijital şiddet, nefret söylemi ve nefret söyleminin fiili hali olan nefret suçu ve siber saldırılar bu suç türlerindedir. Dijital şiddet ve nefret söylemi bağlamında düşünüldüğünde Twitter, kullanıcıların rahatlıkla ve özgürce düşünceler paylaştığı bir platformdur. Twitter’da infial yaratan olaylara Arap Baharı, Occupy Hareketi, McDonald’s Hareketi, Gezi Parkı Direnişi, Wall Street İşgali ve İklim Değişikliği Grevi gibi aktivist hareketler örnek verilebilir. Bu tarz örnekler göstermek, Zygmund Bauman’a göre bıçağın hem domates hem insan kesmek gibi bir fonksiyona sahip olduğunu belirtmekten farksızdır (Bauman ve Lyon (2013)’dan akt. Turan, 2017, s. 122).

İncelenen literatür taramasına göre, yaşadığımız çağda kamusal ve özel alan ayrımının önemini yitirmesinin şiddete sebep olduğu ve yeni medyanın sürekli değişen ve paylaşmaya teşvik eden bir alan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, sosyal linçlerin ve şiddetin yaşanmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla, sosyal medya mecralarında “geçici bir kamusalılık” söz konusudur.

Sosyal medyadan daha eskilere dayanan ama sosyal medya ile birlikte anılan nefret söyleminin ve nefret suçunun sebeplerini tek bir cümlede özetlersek, bireysel veya grupsal ön yargı ve kabullerdir. Nefret suçu, nefret söyleminin fiile geçmesidir ve bu anlamda siber saldırı çatı terimiyle dijital şiddet, nefret suçunun siber alanda işlenmesi denilebilmektedir. Faillerin kimi zaman aleni, kimi zaman anonim olarak uyguladıkları dijital şiddete birçok kişi tanık olmakta ve bu da geleneksel zorbalığa oranla sonuçları ikiye katlamaktadır. Öğrencileri depresyona ve intihara sürükleyebilen bu problem, derslerde başarısızlık ve okul devamsızlığı olarak da sonuçlanabilmektedir. Siber zorbalık, eğitimciler tarafından ciddiye alınmalı ve ihtiyaç duyulan psikolojik desteği verebilecek kurumların, bu alanda çalışan sivil

toplum kuruluşlarının ve üniversitelerin yardımlarıyla gereken müdahaleler yapılmalıdır. Sağlıklı bir toplum için, siber zorbalığı önleyici çalışmalar yapmak üzere harekete geçilmelidir. Siber zorbalıkla, empati tabanlı bir program ile mücadele etmek daha iyi bir sonuç verecektir.

Şekil 1. Siber Zorbalıkla İlgili Çözüm Önerileri (Yiğit ve Seferoğlu, 2017, s. 27)

Nefret söylemi ve siber saldırı halkın huzurunu bozan ve siyasilerce engellenmesi gereken bir “toplum sorunu”dur. Yiğit ve Seferoğlu (2017)’nün siber zorbalıkla mücadele kapsamında sunduğu önerilere bakacak olursak;

- Empati tabanlı müdahaleler, kişiye mağdur ile empati yapma yetisi kazandırmayı,
- Öfke kontrolü, zorbalığın altında yatan sebebin kişinin öfkesi olması durumunda psikolojik bir tedavi uygulanmasını,
- Değerler eğitimi, öğrencilere mesuliyet duygusu, arkadaşlık, doğruluk ve müsamaha gibi toplumsal normlar ve insani değerler konusunda farkındalık ve bilinç aşılanmasını,
- Siber zorbalıkla mücadele programı, zorbalığa ilişkin risk faktörleri hakkında bilgi verme, farkındalık edindirme ve siber zorbalıkla mücadele yollarını öğretilmesini,
- Medya kullanım eğitimi, internetin pozitif ve negatif yönleri ve yasal kullanımı hakkında bilgi verilmesini,
- Aile ve okul içinde müdahaleler, öğrencinin en çok vakit geçirdiği iki önemli eğitim kurumudur ve siber zorbalığın bu iki kurumun alacağı önlemlerle minimize edileceğini içermektedir.

Kaynaklar

Akca, E., Sayımer, İ., Salı, J. & Başak, B . (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalardaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim Ve Araştırmalar Dergisi*, 2(2),17-30.

Alğan, C. & Şensever L. F. (2010). *Ulusal basında nefret suçları: 10 yıl, 10 örnek*. Sosyal Değişim Derneği Yayınları.

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

- Aytekin İnceoğlu, A. (2012). Nefret suçu kavramı ve Türk ceza mevzuatı açısından değerlendirilmesi. İnceoğlu, Y. (Ed.), *Nefret söylemi ve/veya nefret suçları* içinde (s. 103-121). Ayrıntı Yayınları.
- Balamir Bektaş, R., Karacan, E. & Alhan, A. (2015). Gruplararası ilişkiler, nefret söylemine yönelik tutum ve algılanan nefret davranışı. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 35-58.
- Başlar, G. (2013). *Yeni medyanın gelişimi ve dijitalleşen kapitalizm*. Akdeniz Üniversitesi.
- Bostancı, M. (2019). *Sosyal medya: dün, bugün, yarın*. Palet Yayınları.
- Bulunmaz, B. (2015). Yeni medyada nefret söylemi ve üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 73-88.
- Büyüksener, E. (2009). Türkiye’de sosyal ağların yeri ve sosyal medyaya bakış. *Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri*, 19-23.
- Cebecioğlu, G. & Altıparmak, İ. (2017). Dijital şiddet: sosyal paylaşım ağları üzerine bir araştırma. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 423-431.
- Çomu, T. & Binark, M. (2013). Yeni medya ortamlarında nefret söylemi. Çınar, M. (Ed.), *Medya ve nefret söylemi: kavramlar, mecralar, tartışmalar* içinde, (s. 199-216). Hrant Dink Vakfı Yayınları.
- Demirbaş, T. (2017). Nefret söylemi ve nefret suçları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ’a Armağan, XIX(Özel Sayı), 2693-2701.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal kimlik temel kavram ve varsayımlar. *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 123-144.
- Dondurucu, Z. & Uluçay, A. (2015). Yeni medya ortamlarında nefret söylemi: eşcinsellere yönelik nefret söylemi içeren videoların youtube üzerinden incelenmesi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(3), 875-902. Doi: 10.24289/ijsser.279166
- Gafuroğulları, D. (2015). Sosyalleşme olgusu ve tüketim toplumunda pinterest kullanımı. Yengin, D. (Ed.), *Sosyal medya araştırmaları* içinde (s. 149-185). Paloma Yayınevi.
- Gökler, R. (2009). Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 6(2), 511-537.
- Güçdemir, Y. (2012). *Sanal ortamda iletişim bir halkla ilişkiler perspektifi*. Derin Yayınları.
- Hekim, H. & Başbüyük, O. (2013). Siber suçlar ve Türkiye’nin siber güvenlik politikaları. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 4(2), 135-158.
- Kara, T. (2013). *Sosyal medya endüstrisi*, Beta Yayıncılık.

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

- Karaman Kepenekçi, Y. & Çinkır, Ş. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34(34), 236-253.
- Karayel Bilbil, E. & Çerçi, M. (2015). Sosyal medyada benlik sunumu: facebook üzerine bir analiz. Yengin, D. (Ed.), *Sosyal medya araştırmaları içinde* (s. 149-185). Paloma Yayınevi.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/246876123_Olweus_D_1993Bullying_at_school_What_we_know_and_what_we_can_do_Malden_MA_Blackwell_Publishing_140_pp_2500
- Ozulu, S. (2014). Nefret söyleminin engellenmesinde siyaset kurumu. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(7), 15-29.
- Özmen, Ş. Y. (2018). Dijital şiddet, siber zorbalık ve yeni medya okuryazarlığı üzerine bir değerlendirme. *The Journal of International Social Research*, 11(61), 955-966. Doi: 10.17719/jisr.2018.2989.
- Öztekin, H. (2015). Yeni medyada nefret söylemi: ekşi sözlük örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 925- 936.
- Öztürk, M. F. & Talas, M. (2015). Sosyal medya ve eğitim etkileşimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 101-120.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Polat, Y. F. (2019). Dijitalleşen dünyada nefret suçu: Yunanistan orman yangını bağlamı. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi. Erişim adresi : https://www.academia.edu/39251617/D%C4%B0J%C4%B0TALLE%C5%9EEEN_D%C3%9CNYADA_NEFRET_SU%C3%87U_YUNAN%C4%B0STAN_ORMAN_YANGINI_%C3%96RNE%C4%9E%C4%B0?auto=download
- Saymer, İ. (2008). *Sanal ortamda halkla ilişkiler*. Beta Yayınları.
- Şener, G. (2013). Sosyal medyada mahrem ilişkiler, gözetleme ve dijital şiddet. *Akademik Bilişim Konferansı*. Akdeniz Üniversitesi.
- Taş, E. (2017). Yeni medyada nefret söylemi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 1(1), 60-71.
- Turan, H. (2017). Sosyal medya'da şiddet: sağduyunun yitiminde başkalık ve kendilik deneyimleri. *Marmara İletişim Dergisi*, (27), 121-133.
- Türay, A. (2019). Sosyal medyada nefret söylemi. *İfade Özgürlüğüne İlişkin Güncel Meseleler Sempozyumu*. İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi ve Türk Ceza Hukuku Derneği.

Spor, Eğitim ve Çocuk (SEÇ)

- Uluçay, D. & Melek, G. (2017). Türkiye'deki okullarda siber zorbalık: bir literatür değerlendirmesi. *AJIT-e: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi*, 8(30), 91-106.
- Vardal, Z. B. (2015). Nefret söylemi ve yeni medya. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 132-156.
- Vural Z. & Bat M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege üniversitesi iletişim fakültesine yönelik bir araştırma. *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 20(5) 3348-3382.
- Wikipedia; (2020). Habermas. https://tr.wikipedia.org/wiki/J%C3%BCrgen_HabermasErişim Tarihi: 15.03.2021
- Yağmurlu, A. (2011). Kamu yönetiminde halkla ilişkiler ve sosyal medya. *Selçuk İletişim Dergisi*. 5-15.
- Yiğit, M. F. & Seferoğlu, S. S. (2017). Siber zorbalıkla ilişkili faktörler ve olası çözüm önerileri üzerine bir inceleme. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(2), 13-49.